

примирення суб'єкта злочину з потерпілим; щире розкаяння у вчиненні кримінального злочину та клопотання про передачу суб'єкта злочину на поруки; зміна обстановки злочину; закінчення строків давності вчинення злочину та інші.

Подальші правові перспективи полягають у розширенні основних правових підстав звільнення від кримінальної відповідальності, але, разом з тим, у чіткій диференціації осіб, які претендують на таке звільнення, залежно від поведінки до та після скоєння злочину та дослідженні результативності запроваджених змін. Перспективи майбутніх досліджень полягають у аналізі специфіки та особливостей звільнення від кримінальної відповідальності, чіткому розмежуванні процедур звільнення від кримінальної відповідальності та звільнення від покарання.

Список використаних джерел та літератури:

1. Баулін Ю. Звільнення від кримінальної відповідальності. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2013. № 1 (1). С. 185-207.
2. Гнатенко Є. Окремі проблеми звільнення від кримінальної відповідальності: реалії сьогодення. *Вісник Академії митної служби України*. 2014. № 1. С. 124-127.
3. Козак О. Правові підстави звільнення від кримінальної відповідальності. *Наше право*. 2004. № 4. С. 59-62.
4. Кримінальний кодекс України: закон від 05.04.2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
5. Про практику застосування судами України законодавства про звільнення особи від кримінальної відповідальності : постанова Пленуму Верховного Суду України від 23 грудня 2005 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0012700-05#Text>.
6. Школа С. Кримінальна відповідальність: загальна характеристика та форми реалізації. *Право і суспільство*. 2012. № 6. С. 149-153.

Оксана МАРКЕВИЧ,

кандидат історичних наук, старший викладач,
Житомирський державний університет імені Івана Франка,
м. Житомир, Україна

Володимир КОБЕРНЮК,

кандидат юридичних наук, старший викладач,
Житомирський державний університет імені Івана Франка,
м. Житомир, Україна

ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОТИЕПІДЕМІЧНИХ ЗАХОДІВ В РОСІЙСЬКІЙ ІМПЕРІЇ В ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТ.

Сучасні політичні, економічні події, а також дії державних органів влади у боротьбі з поширенням COVID-19, активізували розгляд питань, пов'язаних з історико-правовим досвідом регулювання протиепідемічних заходів. Вивчення минулого дозволяє визначити і проаналізувати заходи,

які застосовувала верховна і місцева влада аби здолати пошесті, мінімізувати збитки населення, держави. Дані питання актуальні і сьогодні. Завдання розвідки є простежити, які нормативно-правові акти регулювати протиепідемічні заходи в Російській імперії, кому вони адресувались і хто відповідав за їх застосування. Узагальнено історико-правовий досвід попередження, боротьби та ліквідації наслідків поширення заразних хвороб без деталізації видів захворювань та їх клінічних характеристик.

Згідно нормативно-правових актів, вміщених в Повному зібранні законів Російської імперії, протиепідемічні заходи поділялись на поліцейські (адміністративні), карантинні та медичні. Перший стосувався, переважно, губернської адміністрації, поліцейських органів влади. На ньому ми зупинимось детальніше. Принагідно зауважимо, що значне число актів приймалось для регулювання карантинів у портових містах, найбільше – Одеси. Окремо йдеться про заходи при поширенні заразних хвороб у війську та прикордонних територіях. Найбільш жорсткими були карантини, які мали запобігти просуванню хвороби вглиб територій та поширенню серед населення.

Постійним завданням місцевої адміністрації для попередження та боротьби з пошестями було створення особливих будинків [1, с. 133; 2, с. 252], які в подальшому іменуються як особливі лікарні [3, с. 503], де утримувались особи з певними ознаками хвороб (якщо зустрічались гарячки з плямами, кривавим поносом тощо). Особливостями таких медичних закладів було дотримання суворої таємниці, оскільки розголос міг призвести до паніки, а відтак ще гірших соціальних і економічних наслідків. Утаємничувалась не лише хвороба, а й особа хворого, останньому присвоювався номер.

У разі виявлення на території губернії осіб з ознаками заразних хвороб екстрені заходи запроваджувалися начальником краю. Останній приймав рішення на основі донесень земських справників у повітах і городничих у містах. Саме ці чиновники мали найпершими розпізнати хвороби на місці (мається на увазі особисто) і скласти рапорт губернатору, долучивши до власних свідчень підписи місцевого лікаря, священника і двох свідків. Паралельно розпорядитися про виставлення вартових, заборонити проїзд через територію, визначити шляхи об'їзду. Запровадження цих та інших заходів узгоджувалось з губернатором. Особливі/екстрені міри приймались земським справником у разі зараження цілих сіл. Вперше такі протиепідемічні завдання губернської адміністрації визначалися в «Установах для управління губерніями» 1775 р. [4, с. 238-240, 260-261], але лише поглибилися в інших нормативних актах. «Наказ губернаторам» від 3 червня 1837 р. § 159-170 розширював повноваження начальників краю в цій сфері, додавши контроль за екологічним станом губернії (профілактичні заходи), за якістю продуктів харчування, використанням ядовитих речовин; відведення спеціальних місць для поховання [5, с. 399]. При розгортанні

тимчасових карантинних постів дозволялося залучати військових. Якщо осередки захворювання виникали одночасно в декількох місцях губернії, створювався спеціальний комітет, який в губернському місті очолював особисто губернатор, а в повітах – предводителі дворянства. Щотижневий звіт про прийняті міри і їх ефективність при спалахах захворюваності надсилався особисто міністру внутрішніх справ. Окремим завданням ставилося щеплення немовлят від віспи, про що губернатор щопівроку повідомляв центральну владу [5, с.401].

Вищезазначені доручення начальник краю виконував через поліцейських чиновників. Відповідні розпорядження діяли не лише на основі «Учреждений для управления губерний» (1775 р.) [4, с. 260], а й підкреслювалися в «Учреждении Министерства полиции» (1811 р.) [6, с.719], «О порядке производства дел по Министерству внутренних дел» (1829 р.) [7, с. 296], «Наказ чинам и служителям земской полиции» (1837 р.) [8, с. 484] тощо. Становий пристав отримувал відомості від підлеглих йому тисяцьких, п'ятисоцьких, соцьких та десяцьких (§90, 104, 142) [8, с. 515].

Указом від 19 січня 1797 р. у кожному губернському місті створювалась Лікарська управа, штат якої визначався відповідно до розпису з конкретною сумою на утримання. Вона відповідала за належну підтримку і охорону здоров'я як цивільного населення, так і військових. Їй підпорядковувалися лікарі в повітах, госпіталях, військових лазаретах, казенні аптеки тощо. Окрім заходів епідемічних, управа здійснювала просвітницьку та дослідницьку роботу. Роз'яснювала населенню елементарні санітарні норми, а також складала топографічний опис губернії з детальним тлумаченням від чого можуть виникати і які географічні передумови можливого швидкого поширення пошестей тощо [9, с. 287].

Як заходи екстраординарні, губернатору для боротьби з хворобами дозволялось залучати інших штатних чиновників губернії, додаткових лікарів, які вільно практикували чи перебували на пенсії, а також місцевих дворян, купців, відставних військових тощо. Цей час зараховували за дійсну статську службу, про що видавалось окреме свідоцтво. Особи, яких залучали для боротьби з заразними хворобами, отримували значне матеріальне стимулювання. Штатні чиновники, окрім посадового жалування, отримували підйомні і добові, а позаштатним призначалися платня, підйомні з добовими. Їх розмір залежав від посади. Для прикладу: лікарі, штаб-лікарі, які не перебували на службі, отримували у вигляді жалування 700 руб. на рік, додатково 500 руб. підйомних і на утримання 5 руб. добових. У чиновників із військовим званням ця сума була вищою і становила 1200 руб., підйомних 1000 руб. і на добу по 7 руб. Найменше отримували фельдшер, службовці лазаретів і учні, які лише опановували лікарську чи фармацевтичну справу. Їх жалування становило 120-150 руб., стільки ж підйомних, добових по 50 коп. [10, с. 701].

6 вересня 1849 р. Комітет міністрів розглядав пропозицію зараховувати подвійно термін служби, якщо чиновники задіяні для боротьби з холерою. Однак вона не отримала схвалення Міністра внутрішніх справ, але було прийняте інше, не менш важливе рішення, – сім'ї лікарів і фельдшерів, які внаслідок пошестей втратили годувальника, отримували пенсію незалежно від строків служби померлого [11, с. 39].

Матеріальне стимулювання було однією з передумов ефективної організації управління карантинних і медичних служб. Проте чиновники продовжували брати хабарі, не інформували про хворих, пропускали товари купців без відбування карантинів, не стежили аби речі померлих спалювались, а перепродували їх і цим лише сприяли поширенню хвороби. Маніфестом від 9 вересня 1771 р. оголошувалося, що всі особи, які втікали з будинків, де виявляли хворих, чи приховували їх, або ж вивозили, викидали чи калічили для непізнаваності тіла померлих, не спалювали майно покійників, а також чиновників, які дізнавалися, але не перешкоджали цьому, арештовувались і піддавались суворому покаранню [12, с. 309].

Отже, поширення заразних хвороб було явищем вкрай негативним, проносило шкоду як суспільству, так і державі. Саме тому аби попередити їх, або ж взяти під контроль і мінімізувати збитки населення та держави, приймався цілий ряд нормативно-правових заходів. Питання організаційного характеру покладалось виключно на губернатора, як найвищого губернського чиновника, під персональну відповідальність із широкими можливостями створювати спеціальні комітети та залучати додаткових чиновників. Останні отримували значне матеріальне заохочення. В такий спосіб верховна влада мала намір вирішити проблему ефективної організації управління та контролю за діями карантинних і медичних служб. Значно менше уваги приділено профілактичним заходам, хоча центральна влада наголошувала, що губернатор, поліція і Лікарська управа мають поширювати серед населення інформацію про особисту гігієну, санітарний стан та щеплення немовлят. Щодо збитків, які отримувало населення внаслідок пошестей, то на пенсію від держави могли розраховувати лише сім'ї загиблих від хвороб службовців.

Список використаних джерел та літератури:

1. Полное собрание законов Российской империи (далі – ПЗС РИ). – Собрание 1. – Т. XVI. – Санкт-Петербург, 1830. – №11 728.
2. ПЗС РИ. – Собрание 1. – Т. XVI. – Санкт-Петербург, 1830. – №11 821.
3. ПЗС РИ. – Собрание 1. – Т. XXI. – Санкт-Петербург, 1830. – №15 399.
4. ПЗС РИ. – Собрание 1. – Т. XX. – Санкт-Петербург, 1830. – №14392.
5. ПЗС РИ. – Собрание 2. – Т. XII. – Санкт-Петербург, 1838. – №10 303.
6. ПЗС РИ. – Собрание 1. – Т. XXXI. – Санкт-Петербург, 1830. – №24 687.
7. ПЗС РИ. – Собрание 2. – Т. IV. – Санкт-Петербург, 1830. – №2 857.
8. ПЗС РИ. – Собрание 2. – Т. XII. – Санкт-Петербург, 1838. – №10 306.
9. ПЗС РИ. – Собрание 1. – Т. XXIV. – Санкт-Петербург, 1830. – №17 743.

10. ПЗС РИ. – Собрание 2. – Т.VI. – Санкт-Петербург, 1832. – №4 724.
11. ПЗС РИ. – Собрание 2. – Т.XXIV: ОТД.2. – Санкт-Петербург, 1850. – №23 488.
12. ПЗС РИ. – Собрание 1. – Т.XIX. – Санкт-Петербург, 1830. – №13 653.

Катерина МОРОЗ,
студентка історичного факультету,
Житомирський державний університет імені Івана Франка,
м. Житомир, Україна

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОСОБИСТИХ НЕМАЙНОВИХ ПРАВ І ОБОВ'ЯЗКІВ ПОДРУЖЖЯ

Актуальність теми дослідження. Сім'я є давнім правовим інститутом. Виник цей інститут за часи первісного суспільства, де суспільна значимість була обумовлена безпосередньо самим життям людей, які жили у той час, вихованням їх дітей та регулюванням відносин між ними. Загалом сім'я - це група людей, які поєднані кровними зв'язками або перебувають у шлюбі, члени якої пов'язані спільністю побуту, взаємоповагою та допомогою. А шлюбом вважається добровільний і рівноправний союз жінки і чоловіка, який укладається у визначеному законом порядку для створення сім'ї. Після реєстрації шлюбу подружжя створює сім'ю, де подружжя набуває особистих немайнових прав і обов'язків, які регулюються законодавством.

Мета. Узагальнення відомостей щодо сукупності особистих немайнових прав та обов'язків подружжя, передбачених чинним українським законодавством.

Теоретичну базу дослідження складають праці таких як Маслов В. Ф., Оридорога М. Т., Сафончик О. І., Харитонюк Є. О., Червоний Ю. С. та інші.

Загалом, особисті немайнові права та обов'язки подружжя являють собою врегульовані нормами права, відносини з приводу особистих немайнових благ та інтересів подружжя, шлюб між якими регулюється законодавством [4, с.125].

Характерними рисами особистих немайнових прав подружжя є те, що вони невідчужувані, характер їх безстроковий та безоплатний, також визначається особливий суб'єктивний склад, а саме чоловік і жінка. Також ці права повинні базуватись та здійснюватись на основі моральних засад суспільства [4, ст.125].

До особистих немайнових прав та обов'язків подружжя відносять право на материнство та батьківство, яке зазначено у ст. 49 і 50 СК України. Материнство, насамперед, – це можливість жінки народжувати, виховувати і утримувати своїх дітей, а батьківство – це факт походження дитини від